

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

<http://science.uard.bg>

ORGANIC PLANT PRODUCTION IN BULGARIA

Valko Stoilov, Keranka Nedeva

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: Organic farming is a system of farm management and food production that combines best practices with regard to environmental protection, maintaining a high level of biodiversity, preservation of natural resources and the application of higher welfare standards to animals and production methods tailored to the preferences of a certain part of consumers towards products made using natural substances and processes.

The objective of this report is to present an overview of the emergence and development of organic production of plant products in Bulgaria and to highlight the impact of the financial assistance from the EU and national subsidies.

The main conclusion is that the considerable increase in the areas of individual organic cultures (vegetables, perennial crops, grassland) is not connected only with the increased subsidy but follows the positive market dynamics - the highest growth is in products grown organically where the demand on the domestic and the foreign market is the greatest.

Keywords: organic farming, organic plant growing, Bulgaria.

БИОЛОГИЧНО ПРОИЗВОДСТВО НА РАСТЕНИЕВЪДНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ

ВЪЛКО СТОИЛОВ, КЕРАНКА НЕДЕВА

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Биологичното земеделие е система за управление на земеделието и производство на храни, в която се съчетават най-добрите практики по отношение опазването на околната среда, поддържането на висока степен на биологично разнообразие, опазването на природните ресурси и прилагането на високи стандарти за

хуманно отношение към животните и методи на производство, съобразени с предпочитанията на определена част от потребителите към продукти, произведени чрез използване на естествени вещества и процеси.

Целта на настоящия доклад е да се направи обзор на възникването и развитието на биологичното производство на растениевъдни продукти в България и да се изтъкне влиянието на финансовото му подпомагане по линията на европейското и националното субсидиране.

Основният извод е, че значителният ръст при площите на отделни биокултури (зеленчуци, трайни насаждения, ливади и пасища) не е свързан единствено с увеличената субсидия, а следва положителната динамика на пазарите – най-високият прираст е при продукти, отглеждани по биологичен начин, при които търсенето на вътрешния и на външния пазар е най-голямо.

Ключови думи: биологично земеделие, биологично растениевъдство, България.

ВЪВЕДЕНИЕ

Схемата за биологично земеделие стартира в ЕС през 1987 г. Реформата от 1992 г. на Общата селскостопанска политика (ОСП) представя първото основание за подпомагане на земеделските производители за преминаване към или поддържане на биологичното производство с финансиране от ЕС.

През 2016 г. площите в България, обхванати от системата за контрол на биологичното производство, възлизат на 162 352 ha или над 6 пъти (634%) повече от 2010 г. (25 588 ha)¹. Само за една година в сравнение с 2015 г. (118 571 ha) площите, отглеждани по методите на биологично производство, нарастват с 43 781 ha, т.е. със 137% (Таблицы 1 и 2, Фигура 1).

Таблица 1. Площи на земеделски култури, отглеждани по биологичен начин за периода 2010-2016 (ha)

ГРУПИ КУЛТУРИ	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Зърнено-житни	5 339	6 521	7 532	7 669	12 061	22 191	30940
Зърнено-бобови ²	-	106	48	0	404	1 257	523
Кореноплодни	-	6	96	98	78	103	92
Технически	4 913	5 846	7 909	10 924	12 878	20 873	30 512
Фуражни ³	3 786	995	2 044	2 881	5 215	8 330	14 911
Оранжеви и полски ⁴	428	670	1 421	1 037	1 445	1 866	3 678
Трайни насаждения	5 795	6 442	10 959	16 885	18 213	25 946	34 874
Ливади и пасища		4 491	7 957	15 476	21 831	31 796	38 736
Угар	1 716	1 513	2 315	2 905	2 205	6 209	8 075
Други	-	32	96	232	22	16	11
Общо площи	25 648	26 622	40 379	58 107	74 351	118 571	162 352
* Диворастващи	546 195	543 655	47 270	678 025	694 251	901 617	307 995

Източник: Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.

¹ През 2010 година е поставено началото на отчитане на биологичното земеделие от министерството на земеделието, храните и горите.

² Вкл. протеинови култури за производство на зърно.

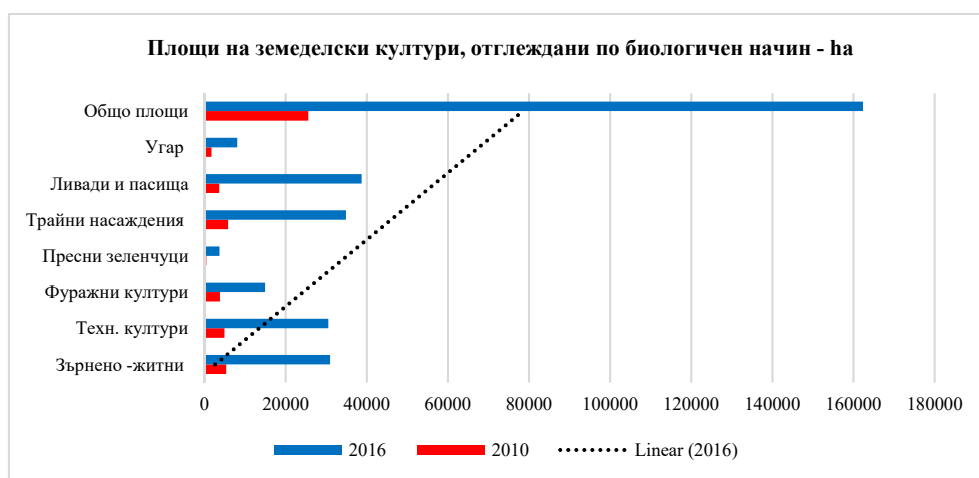
³ От обработваеми земи (култури за зелено).

⁴ Пресни зеленчуци, вкл. пъпеши, ягоди, култивирани гъби.

Таблица 2. Площи на някои основни групи култури, отглеждани по биологичен начин (ha)

Години	2010	2016	% 2016/2010
Зърнено -житни	5 339	30 940	580
Технически култури	4 913	30 512	621
Фуражни култури	3 786	14 911	394
Зеленчуци	428	3 678	859
Трайни насаждения	5 795	34 874	602
Ливади и пасища	3 611	38 736	1 073
Угар	1 716	8 075	
Общо площи	25 588	162 352	634

Източник: *Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.*

Фигура 1. Площи на земеделски култури, отглеждани по биологичен начин

Източник: *Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.*

Общо в страните-членки на Европейския съюз (ЕС) към 2016 г. се обработват 12 млн. хектара площи с биологично производство, като нарастването е във всички държави без Великобритания, в която има спад от 30% за шестгодишния период. По последни данни в ЕС към 2016 г. 6,7% от всички обработваеми земи са заети с биологично производство. Между 2010 и 2016 г. увеличението е над 30%, като годишният темп на нарастване е 4,4%.

В рамките на ЕС за последните години България е с най-голям ръст на биологичното земеделие⁵. По информация на Европейската комисия (ЕК)⁶ в периода между 2010 и 2016 г. земите в ЕС, заети с такова производство, са се увеличили с 35%, като малко по-нисък показател има в Хърватия. Франция и Кипър също бележат по-значително увеличение - около 10%.

Министерство на земеделието, храните и горите осъществява държавната политика, свързана с надзор и контрол в областта на биологичното производство, и

⁵ Дневник, 17 януари 18, 2018.

⁶ Данни на Eurostat за 2017.

гарантира спазването на изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 на ЕС от 28 юни 2007 г.

На национално ниво правилата за биологично производство се уреждат със Закона за прилагане на общата организации на пазарите на земеделски продукти на ЕС (ЗПООПЗПЕС) и Наредба № 1 от 7 февруари 2013 г. за прилагане на правилата на биологично производство на растения, животни и аквакултури, растителни, животински продукти, продукти от аквакултури и храни, тяхното етикетирание и контрола върху производството и етикетирането.

БИОЛОГИЧНО ПРОИЗВОДСТВО НА РАСТЕНИЕВЪДНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ

През последните 7 години биологично производство на растениевъдни продукти в страната се развива с бързи темпове (Таблица 3).

Таблица 3. Площи на култури, отглеждани по биологичен начин за периода 2010-2016 (ha)

Групи култури	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Зърнено-житни култури, вкл. ориз	5 339	6 521	7 532	7 669	12 061	22 191	30 940
Зърнено-бобови и протеинови култури	-	106	48	0	404	1 257	523
Кореноплодни култури	-	6	96	98	78	103	92
Технически култури – общо	4 913	5 846	7 909	10 924	12 878	20 873	30 512
Култури за зелено / Фуражни култури	3 786	995	2 044	2 881	5 215	8 330	14 911
Пресни зеленчуци ⁷	428	670	1 421	1 037	1 445	1 866	3 678
Трайни насаждения	5 795	6 442	10 959	16 885	18 213	25 946	34 874
Постоянни ливади и пасища		4 491	7 957	15 476	21 831	31 796	38 736
Угар	1 716	1 513	2 315	2 905	2 205	6 209	8 075
Др.култури от обработваеми площи		32	96	232	22	16	11
Общо площи в система на контрол	25 648	26 622	40 379	58 107	74 351	118 571	162 352
*Диворастящи култури	546 195	543 655	472 700	678 025	694 251	901 617	307 995

Източник: Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.

В България са налице много добри предпоставки за развитие на биологичното производство - запазени от екологична гледна точка райони. Развитието на сектора е стимулирано от възможностите за подпомагане на биологичните производители по Програмите за развитие на селските райони и усилията на МЗХГ в партньорство с бизнеса и неправителствените организации в сектора за популяризиране на ползите за производителите и потребителите на този вид продукти и храни.

Все повече земеделски производители се насочват към биологично производство, както и все повече потребители търсят здравословна и незамярсена с изкуствени торове и други химически съставки продукция.

Информацията за състоянието на биологичното производство в България за периода 2010-2016 г. се основава на данни от годишните доклади на официално одобрени от министъра на земеделието, храните и горите контролиращи лица на

⁷ Оранжевено и полско производство, вкл. пъпеши, ягоди, култивирани гъби.

биологично производство⁸. Към края на 2016 г. общият брой на регистрираните в МЗХГ биологични оператори е 7 231 - с 2 081 броя повече в сравнение с предходната година и близо 10 пъти повече спрямо 2010 г. От тях 6 961 са производители, 3 броя производители на аквакултури, 177 преработватели на биологична продукция и 121 търговци (вносители, износители, търговци на едро и дребно). През 2016 г. броят на операторите в система на контрол в биологичното производство представлява 7,4% от общия брой на регистрираните земеделски производители по Наредба № 3 от 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани.

През 2016 г. площите, обхванати от системата на контрол на биологично производство, достигат 162 352 ha (без да се включват сертифицираните екологично чисти райони, от които се събират диворастващи култури), което е с близо 2,9 пъти повече спрямо предходната година. През 2016 г. площите в система на контрол заемат дял от 3,2% от общата използвана земеделска площ в страната. Площите със зърнено-житни култури, отглеждани по биологичен начин през 2016 г., са 30 940 ha – 5,8 пъти повече от 2010 г. (5 339 ha и с 39% повече в сравнение с предходната година), като се отглеждат основно пшеница, царевица, ечемик и овес. Площите, заети с технически култури в система на контрол през 2016 г., са 30 512 ha (в т.ч. площи с маслодайна роза, ароматни култури, медицински растения и подправки). В сравнение с 2010 г. те нарастват с близо 25 599 ha в резултат от чувствително увеличение на площите, заети от слънчоглед и рапица. Значително е увеличението на площите с ароматни култури, медицински растения и подправки, които достигат до 11 456 ha - при 7 754 ha през 2014 г. Най-голям дял от тази група култури заемат площите с лавандула, които възлизат на 3 412 ha, следвани от тези с кориандър с 2 481 ha и резене с 1 735 ha. Увеличение на площите с 9,6 пъти спрямо 2010 г. се наблюдава и при групата на пресните зеленчуци като: артишок, лук, моркови, марули, карфиол и броколи, дини, пъпеша, ягоди и култивирани гъби. Почти 9 пъти е увеличението на годишна база (2011 г.) на площите с постоянни ливади и пасища, които към края на 2016 г. са вече 38 736 ha. Ръст от 41 125 ha спрямо 2010 г. (14 911 ha) бележат и площите с фуражни култури от обработваеми земи (култури за зелено), което се дължи на засиления интерес от страна на операторите към биологичното животновъдство.

Площите, заети с трайни насаждения, отглеждани по биологичен начин, през 2016 г. възлизат на 34 874 ha, което е с 29 079 ha повече в сравнение с 2010 година (5 795 ha). Ръстът се дължи основно на нарастване на площите с костилкови овощни видове, семкови овощни видове, орехоплодни и лозя. Продължава да нараства интересът към групата на орехоплодните видове – орехи, лешници, бадеми и кестени. През 2016 г. площите на тази група култури нарастват до 18 484 ha - при 15 366 ha за 2015 г. Нараства и интересът към отглеждането по биологичен начин на лозята, като от 4 199 ha през 2015 г. в края на 2016 г. те достигат до 5 390 ha. В сравнение с година по-рано се наблюдава увеличение както на площите с винени сортове (от 4 013 ha на 5 390 ha), така и на тези с десертни сортове (от 186 ha на 247 ha).

Площи с отглеждани по биологичен начин култури от групата на зърнено-бобови, протеинови култури за производство на зърно (включително семена и смеси от

⁸ „Балкан Биосерт” ООД, „Кю Сертификейшън” АД, „CEREC - Сертификация на екологични стандарти” ООД, „ЛАКОН-Частен институт за осигуряване на качеството и сертифициране на биологично произведени хранителни продукти” ООД; „Кива БЦС Еко-Гаранти” ООД, Дружество „Контрол Юнион Сертификейшънс”, „СЖС България” ЕООД, „Екогрупо Италия” ООД с клон „Екогрупо Италия - Клон България”, „Биоагричерт Италия България” ЕООД, „АВСТРИЯ БИО ГАРАНТИ” ГмбХ, чрез „АВСТРИЯ БИО ГАРАНТИ КЛОН БЪЛГАРИЯ” КЧТ, „Булгарконтрола” АД и „Агенция за биологична сертификация” ЕООД.

житни и бобови култури) нарастват до 523 ha през 2016 г. - при 404 ha за 2014 г. и 106 ha през 2011 г.

Макар да продължават да заемат малък дял от култивираните площи в система на контрол, при площите с кореноплодни (картофи и цвекло) се отчита лек спад - от 103 ha през 2015 г. на 92 ha през 2016 г. Отглежданите по биологичен начин нетрадиционни за нашата страна култури, като артишок – 741 ha, и киви – 6,7 ha, макар и на малки площи, показват усилията на биологичните производители да отговорят на търсенето на пазара и да разнообразят видовете култури, които отглеждат. Сертифицираните екологично чисти площи, от които се събират диворастящи плодове, билки и гъби, през 2016 г. са в размер на 307 995 ha, което е с 238 200 ha по-малко от тези през 2010 г.

Реформите в Общата селскостопанска политика за програмния период 2014-2020 г. планират 30% от директните плащания да бъдат отделени за т. нар. „зелени директни плащания“. Биологичните производители получават безусловно „зелени директни плащания“ за площите в система на контрол. Развитието на земеделието в Европейския съюз след 2014 г. и финансирането му е все по-тясно свързано с темата екология и устойчиво използване на природните ресурси.

Съгласно разпоредбите на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони за периода 2014–2020 г., България е разработила отделна мярка 11 „Биологично земеделие“ в рамките на новия програмен период на Програмата за развитие на селските райони 2014–2020 г. В рамките на тази мярка се изпълняват две подмерки: Подмярка 11.1 Плащания за преминаване към биологично земеделие за хектар ИЗП и подмярка 11.2 Плащания за поддържане на биологичното земеделие за хектар ИЗП. Подпомагането се предоставя под формата на годишни плащания на хектар използвана земеделска площ (€/ha). Нивата за подпомагане са посочени в таблица 4:

Таблица 4. Размер и структура на финансовото подпомагане на биологично производство на растениевъдни продукти в България

КУЛТУРИ	Наредба № 11/06.04.2009		Наредба № 4/24. 02. 2015	
	в период на преход	след период на преход	в период на преход	след период на преход
Полски култури, включително фуражни	181 € / ha	155 € / ha	284 € / ha	168 € / ha
Ливади и пасища	82 € / ha	82 € / ha	128 € / ha	112 € / ha
Трайни насаждения, лозя и маслодайна роза	505 € / ha	418 € / ha	736 € / ha	557 € / ha
Ароматни и медицински растения	340 € / ha	267 € / ha	515 € / ha	405 € / ha
Зеленчукови, вкл. култ. гъби и картофи	483 € / ha	357 € / ha	575 € / ha	399 € / ha

Източник: Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.

Два са основните фактори за ръста на площите, заети с биокултури:

- динамика на пазарите на биопродукция – цени, търсене и предлагане;
- ръст на номиналния размер на субсидията за периода 2010-2017 г.

Корелацията между площите под контрол (зеленчуци, трайни насаждения, ливади и пасища) и субсидията е илюстрирана на таблица 5 със зависимостта на близо 48% от площите под контрол (зеленчуци, трайни насаждения, ливади и пасища) от размера на субсидията за периода 2010-2017 г.

Таблица 5. Корелация между площите под контрол (зеленчуци, трайни насаждения, ливади и пасища) и субсидията за периода 2010-2017 г.

ВИДОВЕ КУЛТУРИ	2010 г.		2017 г.	
	Субсидия (€ / ha)	Площи след период на преход (ha)	Субсидия (€ / ha)	Площи след Период на преход (ha)
Зеленчуци	357 € / ha	428	399 € / ha	3678
Трайни насаждения	418 € / ha	5795	557 € / ha	34874
Ливади и пасища	82 € / ha	4491	112 € / ha	38736

Източник: *Аграрни доклади на МЗХГ 2010 - 2017 г.*

От таблица 5 личи, че за изследвания седемгодишен период при зеленчуците годишният прираст на субсидията е 11,76%, а ръста при площите е 8,59%. Аналогична зависимост се получава при трайните насаждения, където при годишен прираст на субсидията от 33,25% увеличението при площите е шесткратно. Подобна тенденция се наблюдава при ливадите и пасищата, където прирастът на площите от над 9,5 пъти е съпроводен от 36,6% прираст на субсидията.

Биологичното производство, макар и да остава с нисък относителен дял, се развива с бързи темпове. Фактори, допринасящи за това са:

- засиленото търсене на този тип продукция на световните пазари;
- наличието на специфично подпомагане по Програмата за развитие на селските райони (агроекологични плащания по мярка 214, подмярка „Биологично земеделие” и финансова помощ за преминаване към биологично производство по мярка 121)⁹.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От всичко констатирано дотук става ясно, че основният извод за значителния ръст при площите на отделни биоккултури (зеленчуци, трайни насаждения, ливади и пасища) не е свързан единствено с увеличената субсидия, а следва положителната динамика на пазарите – най-високият прираст е при продукти, отглеждани по биологичен начин, при които търсенето на вътрешния и на външния пазар е най-голяма, а и цените на тези продукти са в аналогична зависимост.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бюлетини на „Агροстатистика“, МЗХГ, (http://www.mzh.government.bg/MZH/bg/ShortLinks/SelskaPolitika/Agrostatistics/Crop/Posts_copy3.aspx);
2. НСИ, (<http://www.nsi.bg/>);
3. EUROSTAT, (<http://ec.europa.eu/eurostat>);
4. FAOSTAT, (<http://faostat3.fao.org/home/E>);
5. The World of Organic Agriculture 2016, (<http://www.fibl.org>);
6. USDA – Economic Research Service (<http://www.ers.usda.gov>).

⁹ Анализ на състоянието на сектор плодове и зеленчуци за периода 2009-2011 г., <http://www.mzh.government.bg/mzh/bg/Documents/reports.aspx>